

Eesti piimatööstuse 2013. aasta ülevaade

Lühikokkuvõte

- Piimatööstuse müügitulu suurenes 7,6% 392 mln euroni. Siiski kasvasid kogukulud kiiremas tempos (+9,8%) ning jõudsid 381 mln euroni. Kogukulude kiire kasvu tõttu vähenes piimatööstuse kogukasum ligi 40% ja oli 2013. aastal 10,5 mln euro suurune. Eelmainitud põhjusel vähenes ka piimatööstussektori poolt loodud puhas lisandväärtus 12%. Piimatööstuse töövõime langes 10%, olles 2013. aastal 19,7 tuhat eurot hõivatud kohta. Vaatamata tööga hõivatute arvu 2,6%-le langusele suurenesid töajookulud 3,2% võrra. Kogukasumi vähenemine ei mõjutanud piimatööstuse investeringuid, mis suurenesid 7,8% 13,4 mln euroni.
- Oktoobris kehtestas Venemaa Leedu piimatoodetele sisseveokeelu. Leedule kehtestatud keeld ei toonud Eestis toorpiima kokkuostuhindades kardetud langust kaasa (2013. a läks 71% Eesti ligi 200 tuhat tonnise toorpiima ekspordist Leetu) ning toorpiima ülejääki kohalikul turul ei tekkinud.
- Sellele järgnes koheselt Venemaa poolt kontroll Eesti piimatööstustele, mille tulemusena teatati, et alates 9. jaanuarist 2014 kehtestatakse ka nelja Eesti piimatööstuse (AS E-Piim, AS Saaremaa Piimatööstus, Estover OÜ, Tere AS) toodangule ekspordikeeld Venemaale (2013. a oli Venemaa osatähtsus 24% piimatoodete ekspordis).
- Aasta jooksul muutus populaarseks piimatoodetele suurema lisandväärtuse andmine ning nende mitmekesistamine, nt laktoosivabade toodete sortimendi suurendamine ja D-vitamiini lisamine joogipiima, keefiri, hapupiima ja -joogi sisse. Samuti tugev Ricota (vadaku) kohupiimade esiletõus.
- Uues maaelu arengukavas aastateks 2014–2020 panustatakse varasemast enam põllumajandussaadusi töötlevale tööstusele ning see meede suureneb 30 mln euro võrra, olles 2014–2020 kokku 75 mln eurot. Antud meetme raames plaanitakse eraldada raha uue suurtööstuse loomiseks. Meetme lõppeesmärgiks on (kõrgema lisandväärtusega) ekspordi suurendamine. Huvi meetme vastu on üles näidanud mitmed toiduainetööstuse sektorid, sh piimasektor.
- AS E-Piim hakkas esimese ettevõtte Baltikumis tootma kõrgekvaliteedilist demineraliseeritud vadakupulbrit (Demin 90), mida kasutatakse beebidele mõeldud rinnapiima asendavas segus. Vadaku varumises tehakse koostööd AS Saaremaa Piimatööstusega. Demineraliseeritud vadakupulbri tootmiseks investeeriti Järva-Jaani meiereisse 5,5 mln eurot, peaesmärgiga siseneda eksporditootega Hiina turule.
- 2015. aasta aprillist kaob Euroopa Liidus ligi 30 aastat toiminud piima tootmiskvoodi süsteem. Eesti piimatootmiskvoot sai 2012/13 kvoodiaastal (apr 2012–märts 2013) täis 95,96% ulatuses. Piimatootmise senise toodangumahu kasvades jõuab Eesti 2013/14 kvoodiaastal piiri lähedale ja ületab selle tõenäoliselt 2014/15 kvoodiaastal. See tooks kaasa kvoodiületamise tasu maksmise. Eesti on teinud ettepaneku Euroopa Komisjonile, mille kohaselt tuleks kasutada olemasolevaid pehmemendamisvõimalusi ja korrigeerida rasvasisalduse koefitsienti.

Sissejuhatus

Ülevaate tegemisel on kasutatud Eesti Statistikaameti (SA) lühiajastatistika andmeid ning ülevaade hõlmab ajaperioodi jaanuari algusest kuni detsembri lõpuni (12 kuud) ehk aastast perioodi. Ülevaates kajastatud hinnainfo põhineb *TNS Emori* andmetel. Piimatööstuse võrdluse korral toiduainetööstusega sisaldab toiduainetööstus lisaks toiduainete tootmisele ka joogitootmise andmeid. Piimatööstusena käsitletakse ülevaates aga kõiki piimatöötlemisettevõtteid, kelle põhitegevusala kood EMTAK 2008¹ kohaselt on C105:

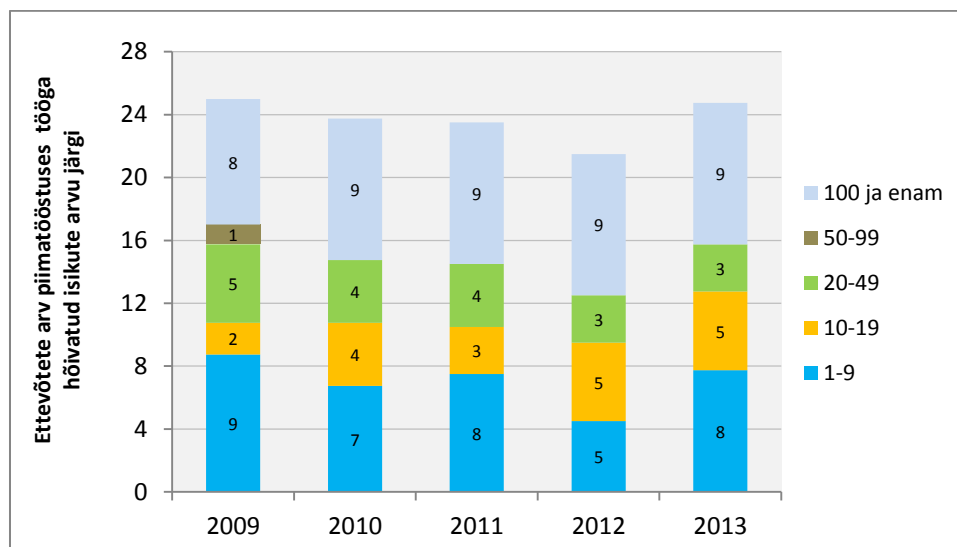
- värske piima töötlemine, rõõsa koore tootmine; siia ei kuulu lehmatoorpiima, lamba, kitse, mära, eesli, kaameli jne toorpiima tootmine;
- juustu, sh vadakujuustu ja kohupiima tootmine (riivitud juust, sulatatud juust, sinihallitusjuust jm juustud);
- muude piimatoodete tootmine
  - piimapõhiste jookide tootmine;
  - kuiv või kontsentreeritud piima (magustatud või magustamata) tootmine;
  - tahke piima või koore tootmine;
  - või ja muude piimarasvade ning piimarasvavõiete tootmine;
  - jogurti tootmine;
  - fermenteeritud või hapendatud piima ja koore tootmine;
  - kaseiini ja laktoosi tootmine;
- jäätise jm söödava jää tootmine (nt sorbett); siia ei kuulu toidujää tootmine.

Positsioon majanduses

SA lühiajastatistika andmetel tegutses Eestis 2013. aasta keskmiselt 25 piimatöötlemisega tegelevat ettevõtet (juriidilist isikut), mida oli 3 võrra enam kui 2012. aastal. Ainuke muutus toimus mikroettevõtete (1-9 tööga hõivatu²) suurusgrupis, mis suurenes taas 8 ettevõteteni (+3) (joonis 1). Väiketöötajate arvule oli positiivset mõju avaldanud piimaturul valitsev hea ajajärk. Kõige rohkem ettevõtteid (9) tegutses aga 100 ja enam tööga hõivatu suurusgrupis, vähim ettevõtteid (2) 20-49 tööga hõivatu suurusgrupis.

¹ Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator

² Tööga hõivatud isikud – kõigi ettevõttes töötavate isikute arv, olenemata töönädala pikkusest (sh omanikud ja nende tasuta töötavad pereliikmed, osaajaga töötajad, hooajatöötajad jt)

Joonis 1. Ettevõtete arv piimatööstuses tööga hõivatud isikute arvu järgi 2009-2013. Allikas: SA

SA esialgsetel andmetel tootis piimatööstus 2013. aastal 342,6 mln euro väärtuses piimatooteid. See oli 22 mln euro ehk 6,9% võrra suurem kui 2012. aastal. Piimatoodete toodangu rahalise väärtuse kasvu taga oli varasemast mõnevõrra suurem piimatoodete kogutoodang. Rahalisse väärtusesse ümberarvestatud piimatoodete toodangust moodustas eksport 2013. aastal ligi 60%. PM (Põllumajandusministeeriumi) arvutustel moodustas piimatööstuse toodang 3,8% töötleva tööstuse- ja 24,5% toiduainetööstuse toodangu väärtusest. Võrrelduna töötleva tööstuse toodangu väärtusega, siis püsis piimatööstuse osa selles viimasel aastal samal tasemel, võrrelduna aga toiduainetööstuse toodangu väärtusega, siis piimatööstuse osa selles vähenes, kuna toiduainete tootmise toodangu väärtuse aastane kasv (+10,6%) oli pea poole suurem kui piimatööstusel.

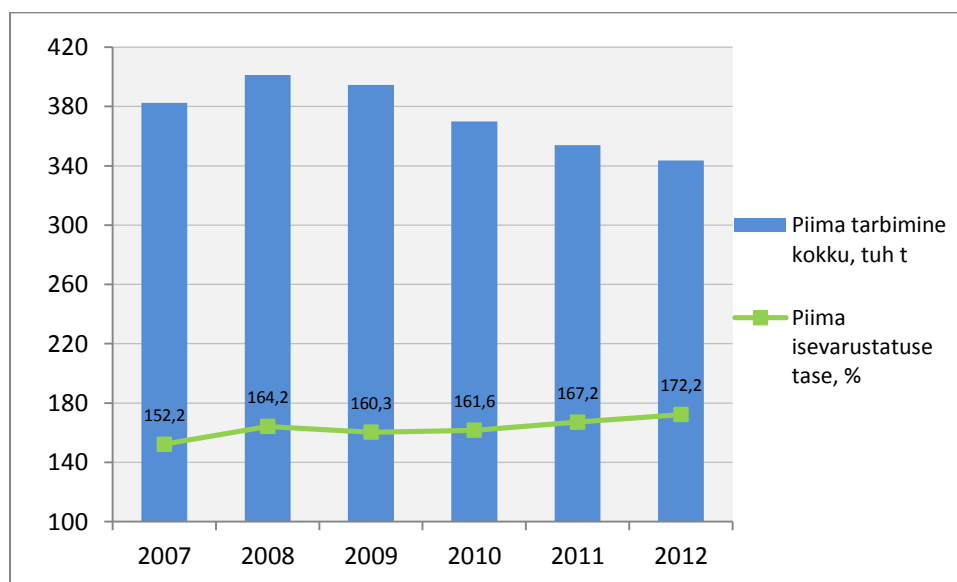
2013. aastal toodeti SA andmetel 224,5 tuh tonni piimatooteid, mida oli võrreldes varasemaga 2,1% enam. Ligi 40% suuruse osa piimatoodete toodangust moodustas joogipiim 87,6 tuh tonniga (+2,3%) (tabel 1). Mahult järgnesid lehmapiimast juustu toodang 42,9 tuh tonniga (+0,7%) ja hapendatud piima toodang 38,7 tuh tonniga (-1,0%). 17,5%-lise kasvu tegi koore toodang (31,6 tuh t), mille järgi suurenes nõudlus siseturul ning ka ekspordimahud kasvasid pea veerandi võrra (maht suurenes Leedu, Venemaa ja Saksamaa arvelt). Või (sh 82%, 80%–90% ja alla 80% rasvasisaldusega) kogutoodang langes 7,9-lt tuh tonnilt 6,0 tuh tonnini (-24,1%), vaatamata või 70%-lisele ekspordimahu kasvule (Läti tõusis 80%-lise osaga liidriks). Või 2013. aasta ekspordi väärtusest (10,0 mln €) moodustas eestimaise päritoluga või vaid 16,5%. Seega toimus või puhul enamuse ekspordi osas reeksport (mujalt sisseveetud või väljavedu). Vaatamata või ekspordihindade kasvule oli kohalikule tööstusele tulusam reeksportida madalama omahinnaga kokkuostetud toodet. Kuna ka siseturu tarbimine oli langenud (2012. a), siis selle tulemusel väheneski kohaliku piimatööstuse või toodang.

Tabel 1. Piimatööstuse toodang tootegrupiti 2007-2013, tuh tonni

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Piimatoodete toodang kokku	220,1	211,6	225,2	239,2	232,0	220,0	224,5
Joogipiim	82,7	81,9	88,7	93,9	89,3	85,6	87,6
Koor	30,8	26,9	27,9	32,6	27,5	26,9	31,6
Hapendatud piim (sh jogurt, joogijogurt, maitsestatud jogurt, kuumtöödeldud piim jm tooted)	36,1	35,5	37,5	42,3	41,9	39,1	38,7
Juust (lehmapiimast)	31,8	35,7	37,1	38,4	40,6	42,6	42,9
Kohupiim (sh kodujuust, toorjuust, kohuke, mozzarella ja vadakujuust)	15,8	14,0	14,1	16,3	17,8	17,7	17,7
Või (sh 82%, 80%-90% ja alla 80% rasvasisaldusega)	12,0	12,9	14,8	11,6	12,7	7,9	6,0
Pulbrid (sh koore- ja lõssipulber)*	10,9	4,7	5,1	4,1	2,2	0,2	..

Allikas: SA (*mittetäielikud andmed, osade andmete avaldamist ei võimalda andmekaitse põhimõte)

SA viimastel andmetel tarbiti Eestis 2012. aastal piima kokku (nii toiduna, tööstuslikult kui loomasöödana) 343,5 tuh tonni (-3,0%) (joonis 2). Piima isevarustatuse tase tõusis 2012. aastal 172,2%-ni. Põhjus seisnes antud aastal kasvanud piimatoodangus, sest piima tarbimine 2012. aastal võrreldes 2011. aastaga vähenes.

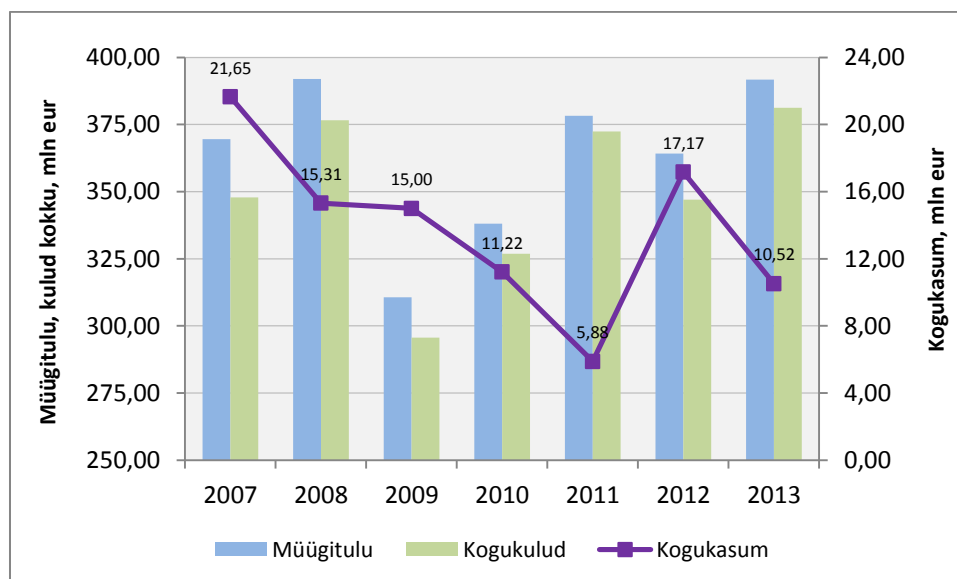
Joonis 2. Piima tarbimine ja piima isevarustatuse tase 2007-2012. Allikas: SA aastastatistika andmed (*SA ei olnud ülevaate valmimiseks 2013. a tarbimise andmeid avaldanud, samuti olid viimaste aastate tarbimise väärtused uuendamata)

Inimese kohta tarbiti 122,3 kg värsket piima tooteid (joogipiim, petipiim, hapendatud piim, koor, jogurt ning muud fermenteeritud tooted, piimapõhised joogid ja muud piimatooted).

Varasemaga võrreldes oli suurenenud nii piima, koore kui juustu tarbimine. Lisaks koore tarbimise langusele oli veidi vähenenud ka sulatatud juustu tarbimine. Kuna viimasel aastal tarbijanõudlus kõrgema rasvasisaldusega piimatoodete järgi suurenes, siis tõusis ka piimas rasva- ja valgusisaldus aasta keskmisena.

Majandusnäitajad

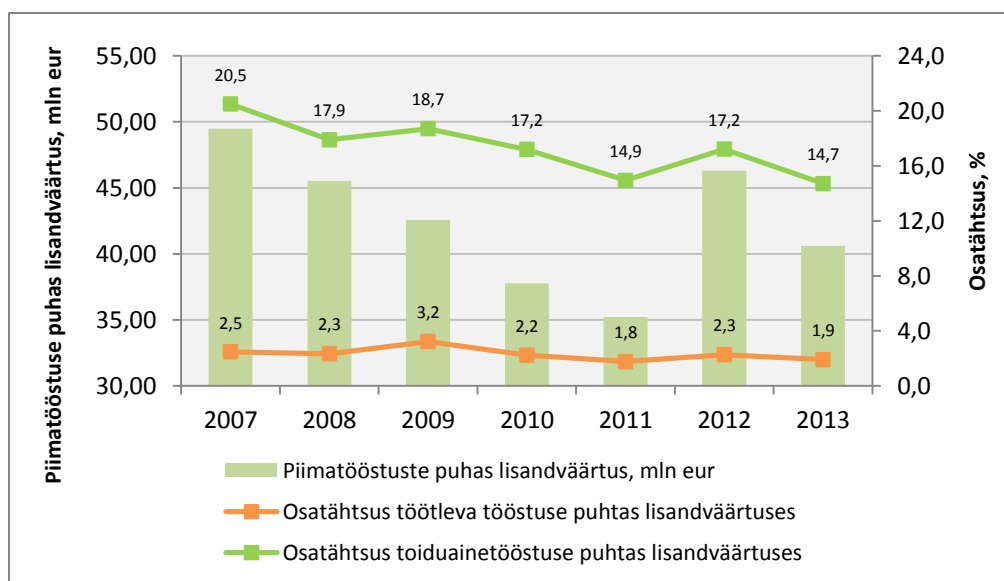
Piimatööstuse müügitulu lühiaja statistika esialgsete andmete põhjal oli 2013. aastal 391,7 mln eurot (joonis 3) ning oli võrreldes eelneva aastaga 7,5% kasvanud. Müügitulu kasvu hoogustas siseturu suurem käive. Sarnaselt müügituluga kasvasid ka piimatööstuse kogukulud, aga oluliselt kiiremas tempos. Kogukulud olid 381,2 mln eurot (+9,8%). Jätkuvalt on piimatööstuse kogukulude kiire kasvu taga muutuvkulude (tööjõukulud, energia kasutamine, tooraine hind, transpordikulud, toodete pakendamine jt) kestev tõus. Kogukasumi osas toimus 2013. aastal esialgsetel andmetel tervelt 38,7%-line langus, eelkõige kogukulude kiirema kasvutempo tagajärjel. Piimatööstuse kogukasum jäi 2013. aastal 10,5 mln euro suuruseks.

Joonis 3. Piimatööstuse müügitulu, kogukulud ja -kasum 2007-2013. Allikas: SA

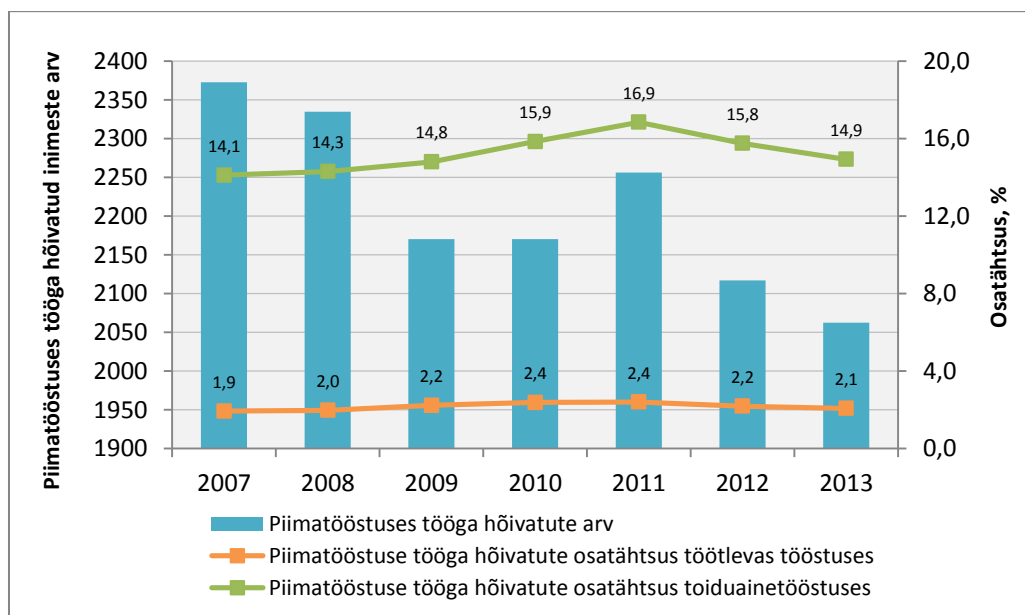
2013. aastal loodi SA esialgsetel andmetel terve piimatööstuse sektori kohta 40,6 mln euro (-12,3%) väärtuses puhast lisandväärtust³. See moodustas 1,9% töötlevas tööstuses- ja 14,7% toiduainetööstuses loodud puhtast lisandväärtusest (joonis 4). Mõlemal juhul piimatööstuse puhata lisandväärtuse osatähtsus mainitud tööstuste lisandväärtuses vähenes, kuna piimatööstuses suurenesid kulud neist kõige kiiremini ja kogukasum vähenes enim (töötlevas- ja toiduainetööstuses vähenes kogukasum vastavalt 6,2% ja 9,9%).

³ Puhast lisandväärtus = (müügitulu – kulud kokku) + tööjõukulud

Joonis 4. Piimatööstus poolt loodud puhas lisandväärtus ja selle osatähtsus töötlevas- ja toiduainetööstuses 2007-2013. Allikas: SA, PM arvutused

Piimatööstuses oli 2013. aastal keskmiselt tööga hõivatud 2063 inimest (joonis 5), mida oli 2,6% vähem kui sellele eelnenud aastal. Tööjõuturul toimunud töötasude üldine tõus koos piimatööstuse tehnoloogiliste investeeringutega oli vähendanud üpris stabiilsena püsinud tööga hõivatute arvu sektoris. Piimatööstuses tööga hõivatute osatähtsus töötlevas- ja toiduainetööstuses oli aga vastavalt 2,1% ja 14,9%.

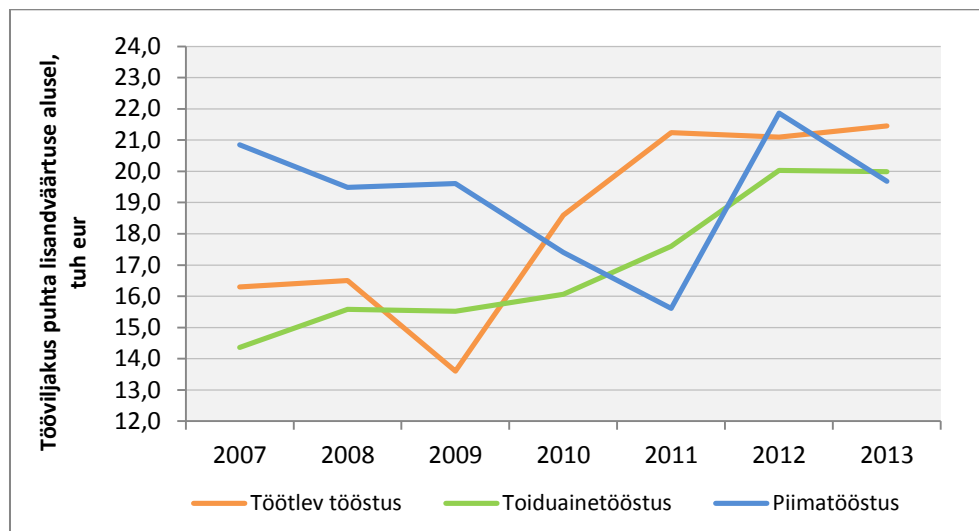

Joonis 5. Piimatööstuses keskmiselt tööga hõivatud inimeste arv ja selle osatähtsus töötlevas- ja toiduainetööstuses 2007-2013. Allikas: SA, PM arvutused

Piimatööstuse tööviljakus⁴ 2013. aastal vähenes ja oli töötaja kohta 19,7 tuh eurot (-10,0%) (joonis 6). Tööviljakuse langusele avaldas suurimat mõju vaatamata tööga hõivatute arvu

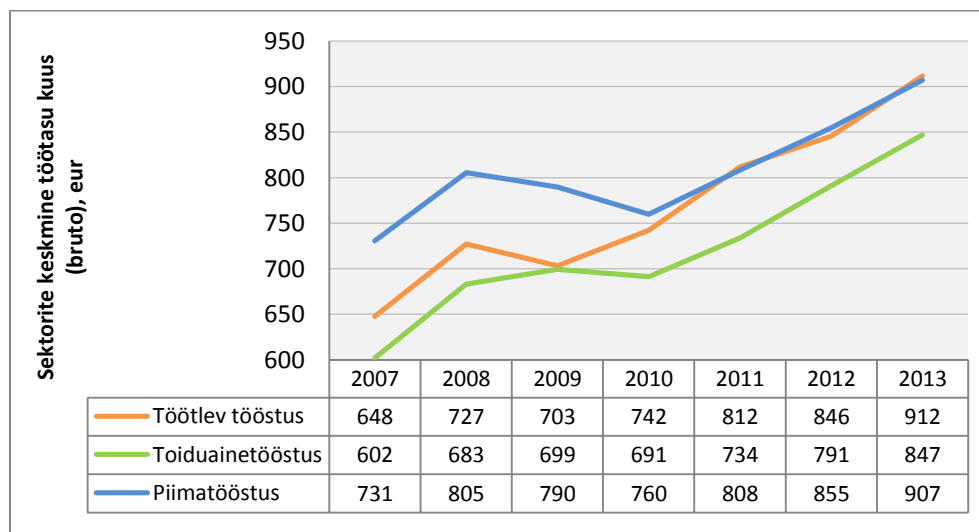
⁴ Tööviljakus = puhas lisandväärtus / tööga hõivatud inimeste arv

vähenelele piimatööstuse kogukulude märkimisväärne suurenemine (sh tööjõukulude kasv 3,2%).

Joonis 6. Tööviljakus puhta lisandväärtuse alusel 2007-2013. Allikas: SA, PM arvutused

PM arvutuste kohaselt oli piimatööstuse keskmine töötasu (bruto) 2013. aastal 907 eurot kuus (+6,0%), olles sisuliselt võrdne töötlevas tööstuses makstavaga ja 7,1% kõrgem toiduainetööstuses makstavast töötasust (joonis 7). Siiski pole piimatööstuses üldine töötasude kiire kasvutempo olnud võrdeline kogutootlikkuse kasvuga, nagu ka teistes toiduainete töötlemisega tegelevates sektorites. Kogutootlikkuse suurendamine on võimalik kas läbi müügitulu kasvatamise või kogukulude (sh tööjõukulud) vähendamise. Mõlema lahenduse rakendamiseks on olulised pidevad investeeringud uude tehnoloogiasse ja tehnikasse.

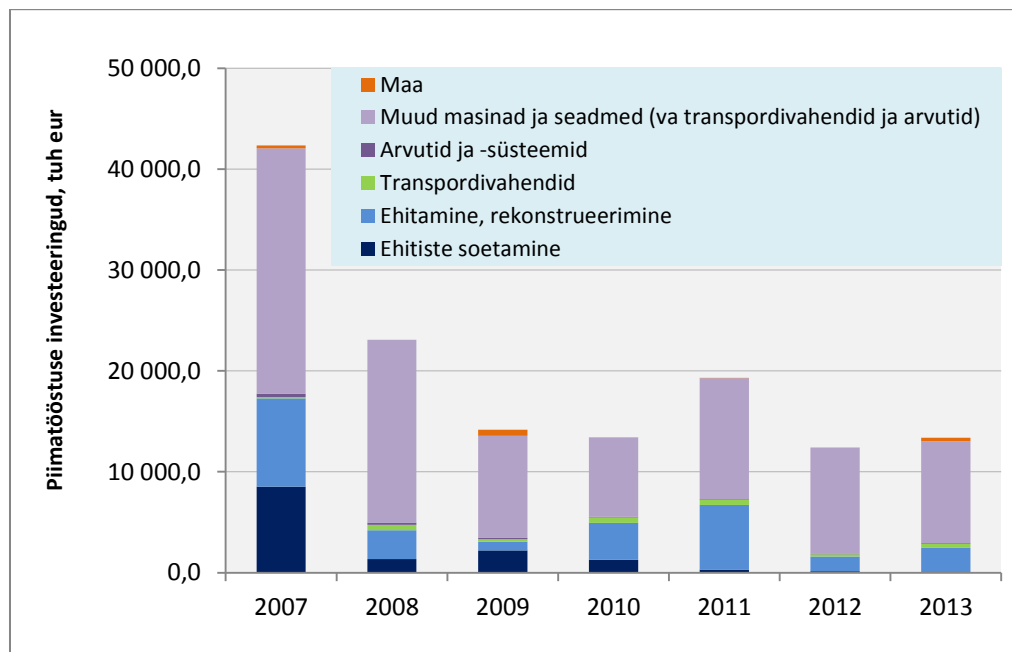

Joonis 7. Keskmine töötasu kuus (bruto) 2007-2013. Allikas: SA, PM arvutused

Investeeringud

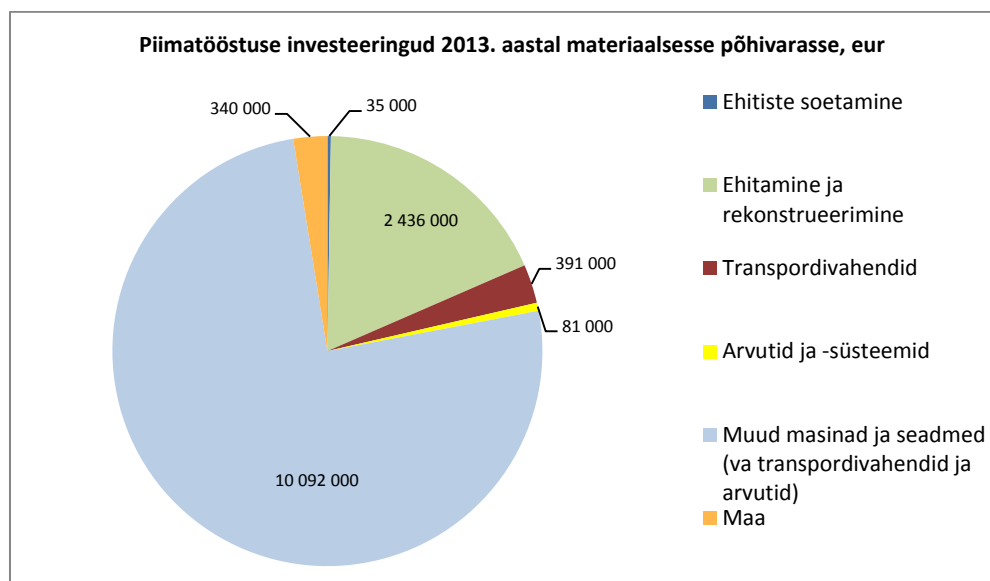
Piimatööstus on pidevalt olnud üks enim investeeritud toiduainetööstuse sektoreid, see tuleneb äärmiselt tihedast konkurentsist siseturul kui ka rahvusvahelisel tasandil. Samuti tarbija pidevast ootusest väga kvaliteetsete ja innovaatiliste piimatoodete järgi. Vaatamata

kogukasumi vähenemisele olid piimatööstuse investeeringud materiaalsesse põhivarasse 2013. aastal siiski 7,8% kasvanud ning moodustasid 13,4 mln eurot (joonis 8). Investeeringute kasvu toetasid head eksporditulemused ning varasematel aastatel kogutud reservid.

Joonis 8. Piimatööstuse investeeringud materiaalsesse põhivarasse 2007-2013. Allikas: SA

Kõige enam (75,0%) investeeriti 2013. aastal piimatööstuses masinatesse ja seadmetesse, seda 10,0 mln euro väärtuses (joonis 9). Ehitamisesse ja rekonstrueerimisse suunati 2,4 mln eurot (18,2%) ning transpordivahenditesse 391 tuh eurot (3,0%). Võrreldes 2012. aastaga, siis 2013. aastal kasvasid rahaliselt enim investeeringud ehitamisesse ja rekonstrueerimisse, seda 64% võrra.

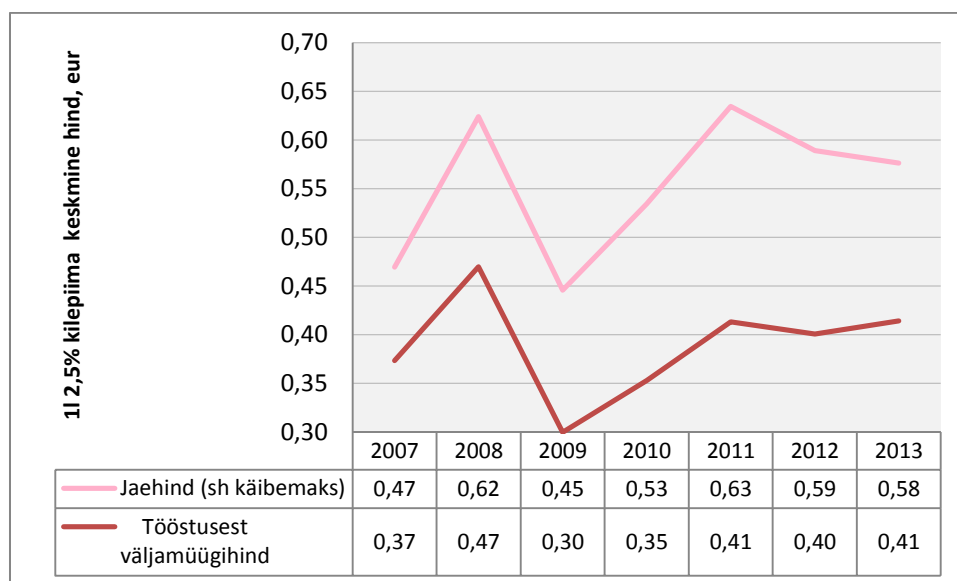

Joonis 9. Investeeringute jaotumine piimatööstuses 2013. aastal. Allikas: SA

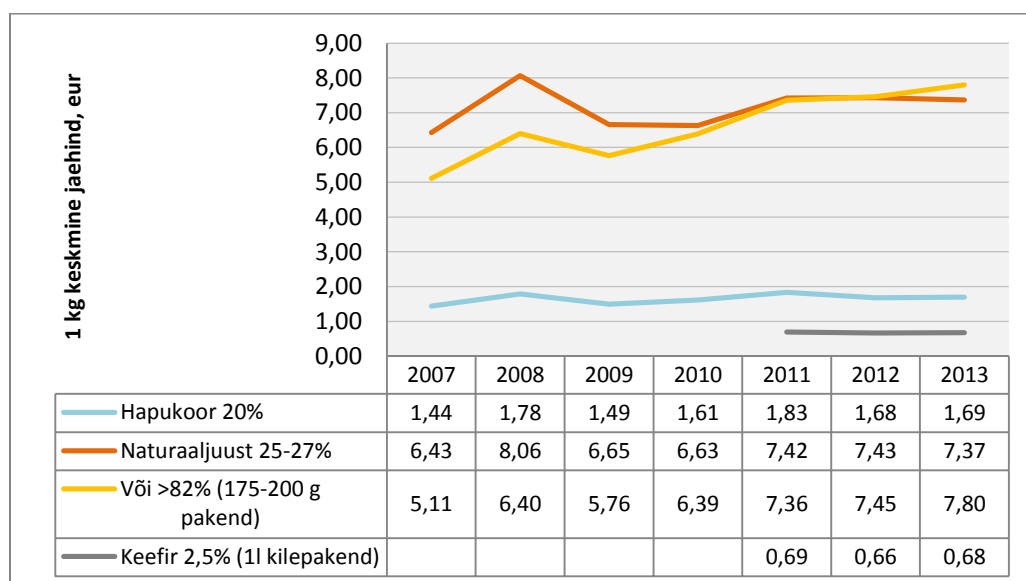
Hinnad

Emori andmetel oli 1l 2,5%-lise piima tööstusest väljamüügihind 2013. aastal keskmiselt 0,4 eurot (+3,3%) ning 1l sama rasvasisaldusega kilepakendis piima jaehind (koos käibemaksuga) 0,6 eurot (-2,2%) (joonis 10).

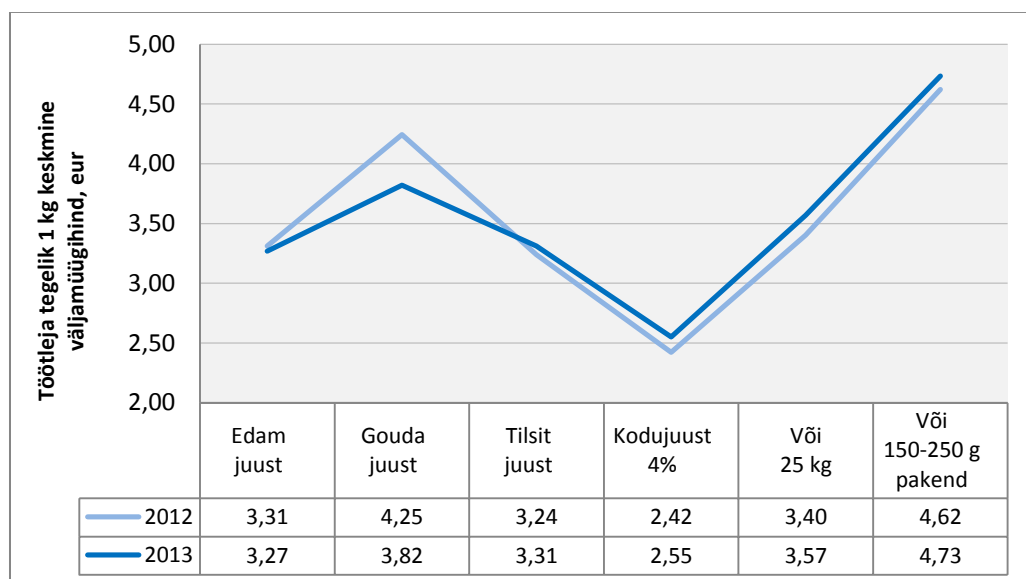
Joonis 10. 2,5%-lise piima tööstusest keskmine väljamüügihind võrreldes keskmise jaehinnaga 2007-2013. Allikas: Emor, PM arvutused

Erinevate piimatoodete jaehinnad olid kuude lõikes muutunud üpris kiiresti (kohati kuni 33 eurosentit), samas jäid nende keskmise hinna muutused aasta lõikes väikeseks. Enim kõikus naturaaluustu hind, aastane keskmine hind oli 7,4 eurot/kg (-0,9%) (joonis 11). 82%-lise või keskmine jaehind oli 7,8 eurot/kg (+4,6%), 20%-line hapukoor maksis keskmiselt 1,7 eurot (+0,8%) ja kilepakendis keefir 0,7 eurot/l (+2,3%).

Joonis 11. Piimatoodete keskmised jaehinnad 2007-2013. Allikas: Emor, PM arvutused

2013. aastal oli töötleva tegelik keskmine väljamüügihind juustude puhul järgmine: Edam 3,3 eurot/kg (-1,3%), Gouda 3,8 eurot/kg (-10,0%) ja Tilsit 3,3 eurot/kg (-2,2%). 4%-lise kodujuustu töötleva tegelik keskmine väljamüügihind oli 2,6 eurot/kg (+5,3%), 25 kg võil 3,6 eurot/kg (+4,9%) ja väikepakendis võil 4,7 eurot/kg (+2,5%) (joonis 12).

Joonis 12. Juustude ja või töötleva tegelik keskmine väljamüügihind 2012. ja 2013. aastal. Allikas: Emor, PM arvutused

Eksport

SA esialgsete andmete oli piima ja piimatoodete ekspordikäibe suuruseks 2013. aastal 203,3 mln eurot (ilma hinnangulise ekspordita), mis kasvas sellele eelnenud aastaga võrreldes 30,3%. Hüppeliselt suurenes toorpiima väljavedu – ligi 70%. Samuti eksporditi võrreldes eelnevaga pea poole rohkem võid – selle ekspordi väärtus ületas 2013. aastal 10 mln euro piiri. Piima ja piimatoodete eksport moodustas 16,4% kogu põllumajandussaaduste ja toidukaupade⁵ väljaveost. Pikemalt piima ja piimatoodete ekspordi ja ka impordi kohta saab lugeda Põllumajandusministeeriumi kodulehelt (<http://www.agri.ee/kaubandus-ja-turg/>).

⁵ Põllumajandussaadused ja toidukaubad on koondnomenklatuuri grupid 1-24

Tabel 2. Piimatööstuse koondandmed

	2012	2013	Muutus (%)
Positsioon majanduses			
Ettevõtete arv (juriidiline isik)	22	25	15,0
Piimatöötlemissektori toodang, tuh tonni	220,0	224,5	2,0
Piimatöötlemissektori toodangu osatähtsus töötlevas tööstuses, %	3,8	3,8	–
Piimatöötlemissektori toodangu osatähtsus toiduainetööstuses, %	25,4	24,5	0,9 pp
Majandusnäitajad			
Keskmine tööga hõivatute arv piimatööstuses	2117	2063	2,6
Piimatööstuse müügitulu, mln eurot	364,2	391,7	7,6
Piimatööstuse kogukulud, mln eurot	347,1	381,2	9,8
Piimatööstuse kogukasum, mln eurot	17,2	10,5	38,7
Piimatööstuse puhas lisandväärtus, mln eurot	46,3	40,6	12,3
Piimatööstuse tööviljakus puhta lisandväärtuse alusel, tuh eurot	21,9	19,7	10,0
Piimatööstuse töötasu (bruto), eurot	855	907	6,1
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse kokku, mln eurot	12,4	13,4	7,8
Keskmine tööstusest väljamüügihind			
2,5%-line piim kiles, eurot liiter	0,40	0,41	3,3
Või väikepakendis, eurot kilogramm	4,62	4,73	2,5
Keskmine jaehind (käibemaksuga)			
2,5%-line piim kiles, eurot liiter	0,59	0,58	2,2
Naturaaljuust 25-27%, eurot kilogramm	7,43	7,37	0,9
Või >82%, eurot kilogramm	7,45	7,80	4,6

Piima tootmine

	2012	2013	Muutus (%)
Piimatoodang, tuh tonni	721,2	762,3	5,7
Realiseeritud piim naturaalkaalus, tuh tonni	665,0	705,7	6,1
Keskmine piimatoodang lehma kohta, kilogrammi	7526	7818	3,9
Toorpiima keskmine kokkuostuhind			
Euroopa Liidus, eurot tonn	333,8	371,1	11,2
Eestis, eurot tonn	300,4	336,7	12,1
Lätis, eurot tonn	276,3	305,7	10,6
Leedus, eurot tonn	265,3	317,0	19,5
Soomes, eurot tonn	446,7	458,3	2,6

kasvas
vähenes
pp – protsendipunkt

Allikas: SA

Tabel 3. Piimatööstuse põhinäitajate aegrida 2001-2013

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Piimatöötlemisettevõtete arv (juriidiline isik)	..	..	..	..	..	..	36	31	25	24	24	22	25
Piimatööstuses tööga hõivatute arv	2899	2810	2452	2669	2568	2531	2373	2335	2171	2170	2256	2117	2063
Piimatööstuse müügitulu, mln eurot	264	226	227	314	308	327	370	392	311	338	378	364	392
Piimatööstuse kulud kokku, mln eurot	..	223	218	314	307	316	348	377	296	327	372	347	381
Piimatööstuse kogukasum, mln eurot	..	2	9	0	1	11	22	15	15	11	6	17	11
Piimatoodang, tuh tonni	..	..	..	652	670	692	692	694	671	676	693	721	762
Piimatoodete kogutoodang, tuh tonni	..	..	183	196	209	218	220	212	225	239	232	220	225
Piimatoodete tarbimine kokku inimese kohta, kilogrammi	..	..	279	260	271	288	285	299	294	276	264	266	..
Piimatoodete ekspordi väärtus (ilma hinnangulise osata), mln eurot	..	..	..	67	88	94	128	120	94	143	160	156	203

Allikas: SA, *lühiajastatistika andmete põhjal*